

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БЕЗКОРОВАЙНА ЛАРИСА ВІКТОРІВНА

УДК 378.147:796.5:338.48(043.5)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
КЛОПОВ Роман Вікторович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри фізичної культури і спорту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ОБОЗНИЙ Василь Васильович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри туризму;

доктор педагогічних наук, професор
ВІНДЮК Андрій Валерійович,
Запорізький національний технічний університет,
професор кафедри міжнародного туризму;

доктор педагогічних наук, професор
ОСАДЧИЙ Вячеслав Володимирович,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б. Хмельницького,
завідувач кафедри інформатики та кібернетики.

Захист відбудеться «07» березня 2018 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.09 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

Автореферат розісланий «05» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Маковецька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний туризм є одним із провідних видів господарської діяльності більшості країни світу, що швидко оновлюється, інтегруючись з іншими сферами. Саме тому актуальним питанням сучасності є всебічне дослідження туристичної галузі. Це ставить нові завдання перед туризмознавством як провідною галуззю наукового знання й формує нові вимоги до професійної підготовки фахівців з туризмознавства, спрямованої на забезпечення сформованості світоглядного, інноваційного, наукового мислення особистості фахівця, готовності до професійного вдосконалення впродовж життя.

Основні напрями та вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства містяться у засадах Конституції України (1996, ред. 2016), Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про туризм» (2015), «Про курорти» (2000); положеннях щодо: модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців (Указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013)), неперервності освіти, міжнародної співпраці, інтеграції в галузі освіти (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002)); врахування потреб молоді та співвіднесення їх реалізації з економічними можливостями держави (Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2017)); введення дисциплін з економічної, соціальної, культурної цінності туристичних обмінів (Глобальний етичний кодекс туризму (1999)); сприяння розвитку туристичної освіти (Осакська декларація тисячоліття (2001)); сталого розвитку туризму (Резолюція 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН ((2015)); вдосконалення системи підготовки згідно з умовами регіонального ринку праці (Стратегія розвитку Запорізької області на період до 2020 р. (2016)).

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти знайшла своє відображення при вирішенні широкого кола теоретичних і практичних питань у працях, спрямованих переважно на дослідження: філософії освіти (В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк та ін.); неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва та ін.); розвитку особистості фахівця в ході професійної підготовки (В. В. Рибалка, В. А. Семиченко, Л. П. Сущенко та ін.); професійної компетентності фахівця (О. І. Гура, Дж. Равен, А. К. Маркова та ін.); педагогічної технології (В. П. Беспалько, М. М. Левіна, Л. М. Петренко, Г. К. Селевко та ін.); інформаційного забезпечення освіти (В. Ю. Биков, Р. М. Вернидуб, В. К. Вінник, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Р. В. Клопов, Т. І. Коваль, Г. О. Козлакова, В. В. Осадчий, Т. Б. Поясок, І. В. Роберт, О. В. Тишевська-Шапошник, Ю. В. Триус, В. М. Франчук, Л. М. Хуторська та ін.); моделювання в освіті (О. О. Горбачов, В. В. Лиханова, П. В. Станкевич, К. С. Тарарієва, Б. А. Франкфурт та ін.).

На увагу заслуговують праці, присвячені різним питанням туризму, вітчизняних (О. О. Бейдик, М. Г. Бойко, О. О. Любіцева, М. П. Мальська та ін.) і

зарубіжних (К. Аннару, Дж. Боуен, Ч. Голднер, П. Димитратос, Д. Л. Едгель ст., І. В. Зорін, Т. П. Каверіна, Т. П. Квартальнов Ф. Котлер, Дж. Майкенз, Р. Макінтош, Х. Монтанер Монтехано, Н. аль-Сааді, Е. Плакойяннакі, Б. Рітчі та ін.) учених.

Важливі є також дослідження з питань туризмології і туризмознавства, що розкрито в роботах таких науковців: Г. П. Долженка, Н. П. Крачило, О. А. Кручека, В. С. Пазенка, В. К. Федорченка та ін.

Цінними є дослідження, присвячені теоретичним і методичним засадам професійної підготовки фахівців готельно-ресторанної та туристичної галузей, результати яких розкрито в працях вітчизняних (А. В. Віндюк, Л. В. Кнодель, А. П. Конох, Л. Г. Лук'янова, Н. В. Маковецька, В. В. Обозний, Л. В. Сакун та ін.) і зарубіжних (О. І. Зорін, М. С. Мартинович, Є. Г. Радигіна, І. В. Филипович та ін.) науковців; а також окремі аспекти підготовки фахівців з туризмознавства, що висвітлено в праці: «Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до діяльності у сфері адаптивного туризму» (А. О. Кухтій, С. Я. Кухтій, К. В. Лабарткава).

Водночас теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти ще не була предметом цілісного наукового дослідження, зокрема, не обґрунтовано й не розроблено концепцію та модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти, не визначено структуру готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності, не розроблено організаційно-методичні засади цієї підготовки.

Необхідність дослідження й вирішення зазначеної проблеми, її актуальність і доцільність зумовлені також наявними суперечностями між:

- розбудовою системи безперервної освіти, що передбачає поетапність професійного становлення й розвитку майбутнього фахівця, та неузгодженістю змісту його підготовки на бакалаврському й магістерському рівнях вищої освіти;
- основними завданнями національної стратегії з розвитку вищої освіти, що декларують залучення роботодавців до співпраці із закладами вищої освіти, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам, та відсутністю налагодженої й діючої на постійній основі системи взаємозв'язку «освітнє середовище↔студент↔професійне середовище»;
- наявністю значного позитивного зарубіжного досвіду підготовки майбутніх фахівців, зокрема, туристичної сфери, та недостатнім рівнем його використання в освітній практиці вітчизняних закладів вищої освіти;
- нагальною потребою туристичної індустрії як засобу міжнародного взаєморозуміння й інтеграції в персоналі високої кваліфікації, що декларовано Гаазькою конференцією ООН, та неспроможністю вітчизняної системи освіти забезпечити в необхідному обсязі підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в сучасному полікультурному середовищі;
- утвердженням компетентнісного підходу в освіті та невизначеністю

сутності й змісту професійної компетентності фахівця з туризмознавства, відсутністю теоретико-методичних та організаційно-методичних засад якісної підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Тож, соціальна значущість якісної професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти, недостатня теоретична і практична розробленість шляхів вирішення цієї проблеми, окреслені об'єктивні суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Запорізького національного університету в межах тем кафедри туризму: «Теоретичні та методичні засади підготовки і професійного розвитку фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи» (ДР № 0115U000952); кафедри фізичної культури і спорту: «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (ДР № 0114U002658). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Запорізького національного університету (протокол № 4 від 18.12.2013) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 252 від 28.01.2014).

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти та визначення організаційно-методичних умов їх впровадження.*

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати стан вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в педагогічній теорії та сучасній діяльності закладів вищої освіти України;
- вивчити зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців туристичного напрямку в закладах вищої освіти;
- обґрунтувати структуру готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності, як результат його професійної підготовки;
- обґрунтувати концепцію професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти;
- розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити концептуальну модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства;
- визначити критерії ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти;
- розробити організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретичні і методичні засади професійної

підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти в сучасних умовах туристичної індустрії.

Концепція дослідження базується на розумінні професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства як цілісної, відкритої, інтегративної, багаторівневої, мобільної системи, що відповідає соціальним і освітнім вимогам, запитам ринку туристичних послуг, поліфункціональності туризму, індивідуальним потребам студентів та складається з теоретико-методологічної, структурно-змістової, реалізаційно-технологічної, критеріально-аналітичної складових, міцний зв'язок та дієвість яких забезпечено *методологічною основою*: на *філософському рівні* – принципи філософії щодо розвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості; усвідомлення цінності досягнення професійних результатів у туризмі; на *загальнонауковому* – концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в умовах інформаційного, технологічного, глобалізованого світу; принципи: гуманізму, природозгідності, свідомості й активності, наочності, поступовості та систематичності знань, міцності оволодіння знаннями, уміннями й навичками; системний підхід як головний, що інтегрує всі інші в єдиний комплексний методологічний задум; на *конкретно-науковому* – принципи: громадянськості, комунікативності, міждисциплінарності, багаторівневості, безперервності, атрактивності, полікультурності, соціальної актуальності, економічної доцільності, соціоморфності; особистісний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, логістичний, інноваційний підходи; на *технологічному* – система методів дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства; технологія реалізації організаційно-методичних засад і умов формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності; методи дослідження й оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Значущість професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності позначається на таких функціях, як: *суспільна* – розвиток туризму як соціально-економічної інфраструктури, міжнародного взаємозв'язку й співробітництва; *культурологічна* – розвиток гармонійної, полікультурної особистості із цілісним науковим світоглядом щодо світової, міжнародної ролі туризму в культурному об'єднанні людства; *особистісна* – інтелектуальний, психологічний, професійний розвиток, становлення національної свідомості; *гуманітарна* – розвиток творчого потенціалу особистості, обізнаності, прагнення до самовдосконалення, поширення знань; *політична* – усвідомлення професії в туризмі як дієвого засобу збереження миру й взаєморозуміння суспільства.

Провідна ідея полягає в побудові моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що відповідає соціальним й освітнім вимогам, запитам ринку туристичних послуг, поліфункціональності туризму, індивідуальним потребам студентів, враховує безперервність і ступеневість

навчання та передбачає: проектування й оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням вимог освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму із залученням роботодавців (керівників туристичних підприємств, фахівців, які працюють у вітчизняній туристичній сфері) до планування, розробки освітніх програм, навчальних планів, програм підготовки, навчальних та навчально-методичних матеріалів, дисциплін; доцільне поєднання різних форм і методів навчання – активних, професійно спрямованих, з моделюванням та проектуванням реальної професійної ситуації, із залученням вітчизняних і зарубіжних фахівців з туризму; посилення практико-орієнтованої складової шляхом «занурення» студентів у реальне професійне середовище, виконання різних професійних завдань, науково-дослідної та проектної роботи під час проходження стажування й практики в туристичних підприємствах України та за кордоном; побудови дієвої на постійній основі інформаційно-комунікаційної системи «освітній простір↔студент↔професійний простір» з налагодженою системою взаємозв'язків та інтерактивної взаємодії студентів, викладачів, освітніх і туристичних закладів України й зарубіжжя; проектної, освітньої, наукової та професійної інтеграції; скерування й організація освітньо-виховної роботи студентів за участю викладачів, фахівців з туризму, організацій, громад у проведенні позааудиторних заходів (тематичних, професійно спрямованих) різних рівнів; створення комплексу умов для активізації, мотивації та безперервної науково-дослідної діяльності студентів шляхом розробки й оновлення нормативного забезпечення підготовки аспірантів, проектування та реалізації науково-дослідних і науково-практичних заходів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства набуває ефективності, якщо вона здійснюється відповідно до обґрунтованої концепції, що розкриває її специфіку та визначає складові моделі професійної підготовки як цілісної організаційно-педагогічної системи формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Загальну гіпотезу конкретизовано в *часткових гіпотезах*, відповідно до яких професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства є ефективною, *якщо*:

- вона концептуально ґрунтується на базових положеннях щодо освітніх вимог, стратегії сталого розвитку туризму;
- забезпечена безперервність навчання на всіх рівнях вищої освіти;
- здійснюється систематичне оновлення змісту підготовки на всіх рівнях вищої освіти на основі постійного взаємозв'язку з роботодавцями;
- посилена практико-орієнтована складова підготовки шляхом «занурення» студентів у реальне професійне середовище;
- здійснюється науково-дослідна й інноваційно-проектна робота з виконанням дослідних завдань на туристичних підприємствах, згідно з напрямками державної освітньої політики з розвитку наукової та інноваційної діяльності в освіті.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення завдань і перевірки

гіпотези дослідження використано комплекс сучасних загальнонаукових методів:

– *теоретичних*: аналіз, контент-аналіз, гіпотетико-дедуктивний метод, метод системного аналізу, класифікації, узагальнення, моделювання, проектування – для з'ясування стану вивчення проблеми в науковій теорії та практиці; визначення науково-теоретичних основ туризму; обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, структури їх готовності до професійної діяльності; визначення критеріїв, показників та рівнів її сформованості; розробки концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, освітньо-інформаційного середовища, інноваційної педагогічної технології;

– *емпіричних*: анкетування, тестування, експертна оцінка, рейтинг, індексування, педагогічний експеримент, реєстрації, SWOT-аналіз – для експериментальної перевірки ефективності концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства;

– *математичної статистики*: методи первинної обробки даних (розрахунок показників центральної тенденції, показників мінливості, графічне представлення результатів); параметричні методи перевірки гіпотез (*t*-критерій Стюдента й однофакторний дисперсійний аналіз) – для оцінювання значущості результатів дослідження; кореляційного аналізу (розрахунок коефіцієнта конкордації Кендалла) – для підтвердження компонентної структури готовності та перевірки узгодженості оцінок експертів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше*: розроблено й обґрунтовано концепцію та концептуальну модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти; визначено структуру готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності (мотиваційний, когнітивний, інформаційно-технологічний, діяльнісно-операційний, особистісно-творчий компоненти), критерії ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства (мотиваційно-ціннісний, системно-пізнавальний, діяльнісно-інформаційний, практично-професійний, індивідуально-креативний); розроблено організаційно-методичні засади; обґрунтовано структуру навчально-методичного комплексу для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти;

– *вдосконалено*: зміст, форми, методи професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти;

– *уточнено*: понятійно-категоріальний апарат професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти, що становлять такі поняття, як: «туризм», «туризмознавство», «фахівець з туризмознавства», «професійна компетентність фахівця з туризмознавства», «готовність майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності»;

– *набули подальшого розвитку* принципи професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти; положення щодо проектування змісту навчання з урахуванням вимог освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено і впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства навчально-методичний комплекс: для *першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*: навчальні програми дисциплін «Інноваційні технології в туризмі», «Ціноутворення в туристичній діяльності», «Технологія туристичної діяльності», «Основи маркетингу», «Маркетинг туризму»; навчальний посібник «Організація туристичної діяльності», навчально-методичні посібники: «Організація анімаційної діяльності»; «Маркетинг туризму», «Основи маркетингу»; для *другого (магістерського) рівня вищої освіти*: навчальні програми дисциплін «Стратегічний менеджмент і маркетинг в туризмі», «Управління проектами в туризмі», «Управління якістю туристичних послуг»; спецкурс «Проектування туристичного продукту»; навчальний посібник «Основи проектування туристичного продукту».

До кожної дисципліни на основі системи навчання Moodle розроблено відповідне електронне забезпечення. Створено (в складі творчої групи) комп'ютерну програму «Система оцінювання рівня готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до майбутньої професійної діяльності (TOUR TEST)» (заяву про реєстрацію авторського права подано до Державної служби інтелектуальної власності України (14.08.2017)) для діагностування якості підготовки студентів. Для *третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти* розроблено (спільно з ініціативною групою) освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії галузі знань 01 Освіта, спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), що сприяло вступу студентів до аспірантури.

Розроблено організаційно-методичні заходи, що забезпечили дієвий на постійній основі взаємозв'язок «освітнє середовище↔студент↔професійне середовище» (оновлення системи договорів, угод про співпрацю, залучення роботодавців, зокрема, іноземних, до освітньо-виховного процесу на всіх етапах, створення сторінки кафедри в соціальній мережі Facebook), що позначилось на практичній реалізації студентських проектів з туризму та працевлаштуванні випускників.

Результати *впроваджені й використовуються в освітньому процесі*: Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2590/01 від 06.10.2015), Класичного приватного університету (довідка № 824 від 12.05.2016), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди» (довідка № 531 від 31.05.2016), Київського національного лінгвістичного університету (довідка від 15.09.2016), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-28/2015 від 10.10.2016), Національного університету фізичного виховання та спорту України (довідка № 01-21/189 від 25.11.2016), Запорізького національного університету (довідка № 01-14/117 від 06.07.2017); рекомендації щодо вдосконалення туристичної діяльності та готельної справи *прийняті до практичного використання*

в системі роботи: «ТА Магеллан» (довідка № 46 від 21.01.2016), Park Inn Palace, Southend-on-Sea, UK (Велика Британія) (довідка від 03.03.2017), готелю «Театральний» (ТОВ «Таврійська інвестиційна група») (довідка № 177 від 15.03.2017).

Упродовж усього періоду педагогічного експерименту автор особисто брала участь в апробації та практичному впровадженні розроблених організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, працюючи на посаді доцента кафедри туризму Запорізького національного університету.

Особистий внесок. В опублікованих зі співавторами працях авторці належать: ідея загальної концепції, основних положень, структура й зміст [4; 12; 15; 38; 46; 48; 49; 50; 51; 52; 54; 55]; концепція загальної структури і змісту [6; 7; 16]; ідея загальної концепції, структури та змісту розділів 1–6 [30]; структура та зміст тем 1, 5 [33]; загальна концепція, структура й зміст лекцій 1–5, 7, 8 [35]; загальна концепція, структура та зміст тем 1–4, 6–9 [36].

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему: «Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технології спортивного менеджменту» була захищена у 2009 р. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використані.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та практичні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях, форумах, семінарах різного рівня:

– *міжнародних*: «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму» (м. Запоріжжя, 2010, 2013 рр.); «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (м. Київ, 2016 р.); «Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туристсько-краєзнавчої роботи в закладах освіти» (м. Переяслав-Хмельницький, 2016 р.); «Неперервна освіта нового сторіччя, досягнення та перспективи» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (м. Запоріжжя, 2017 р.); «Концептуальні шляхи розвитку педагогічних наук» (м. Дніпро, 2017 р.); «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (м. Львів, 2017 р.); «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту, фізичної реабілітації та туризму в сучасних умовах життя» (м. Запоріжжя, 2017 р.);

– *всеукраїнських*: «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» (м. Кременчук, 2014 р.); «Інформаційні технології в освіті та науці» (м. Мелітополь, 2015 р.); «Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді» (м. Мелітополь, 2015 р.); «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Наукова думка сучасності і майбутнього» (м. Полтава, 2017 р.); «Підвищення якості освіти:

стан, проблеми, перспективи» (м. Кривий Ріг, 2017 р.);

– *міжвузівській*: «Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світу» (м. Київ, 2017 р.);

– *I регіональному форумі «Наука. Влада. Бізнес»* (м. Запоріжжя, 2016 р.); засіданнях кафедри туризму, науково-методичних семінарах (2014–2017 рр.), розширеному засіданні кафедри фізичної культури і спорту (протокол № 3 від 14.09.2017) Запорізького національного університету.

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 54 праці, зокрема: 1 монографія, 28 статей у наукових виданнях (із них 26 у фахових виданнях України, 11 з яких є наукометричними; 2 у виданнях, що реферуються міжнародними наукометричними базами), 2 навчальних посібники, 1 навчально-методичний посібник, 1 практикум, 1 конспект лекцій, 11 тез доповідей у збірниках наукових конференцій, 9 статей в інших виданнях. Із них 34 роботи написані авторкою одноосібно.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 713 сторінок (29,7 авт. арк.), із них основний текст – 373 сторінки (15,5 авт. арк.). Список використаних джерел містить 586 найменувань, зокрема, 52 – іноземними мовами. Робота містить 46 рисунків і 21 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, доцільність обраної проблеми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження, його методологічну й теоретичну основи; подано концепцію дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення, особистий внесок автора; викладено дані про впровадження й апробацію результатів, структуру дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти України»* – досліджено науково-теоретичні основи туризму та вплив його розвитку на освіту; з'ясовано наукове підґрунтя професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, особливості її сучасного стану в закладах вищої освіти України; обґрунтовано сутність та структуру готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності.

На основі результатів розгляду міжнародних декларацій з туризму (Гаазької, Манільської, Осацької, Сеульської) акцентовано, що туризм має важливе значення в житті людей, безпосередньо впливає на соціальну, культурну, освітню, політичну, економічну сфери, міжнародні зв'язки держав, забезпечує мир і міжнародне взаєморозуміння, що зумовлює необхідність стимулювання й підтримки професійної підготовки фахівців туристичного напрямку. Спираючись на формулювання, наведене в Глобальному етичному кодексі з туризму, поділяючи думки науковців (Р.Макінтош, Ч.Голднер, Б.Рітчі та ін.), поняття *«туризм»*

розглядається в роботі як *комплексна система, що охоплює процеси, зв'язки, взаємовідносини, які виникають під час подорожі, та поліфункціональну діяльність з надання послуг, призначених для задоволення потреб подорожуючих.*

З'ясування специфіки категоріального апарату сучасної теорії туризму як особливої сфери наукового знання підтвердило наявність декілька близьких за своїм змістом понять, що визначають його теоретичні та методологічні засади, а саме: «туризмологія», «туристика», «туризмознавство». Під туризмознавством в роботі розуміється особлива наука, що на основі синтезу різноманітних даних, отриманих з різних наукових дисциплін, що вивчають туризм, створює його цілісну концепцію та забезпечує виконання таких функцій, як: світоглядна, культурологічна, виховна, екологічна, політична й економічна.

Наголошено, що визначення теоретико-методичних основ туризму ґрунтується на положеннях системного, міждисциплінарного, історичного, інституційного, соціологічного, управлінського, географічного, економічного підходів.

Складність і поліфункціональність туризму як сфери професійної діяльності фахівців висуває особливі вимоги щодо їх професійної підготовки.

Здійснений аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти України визнав наявність різних підходів щодо змістового, організаційного, структурного, технологічного, технічного, інформаційного, методичного наповнення освітнього процесу. Це зумовлено багатогранністю туристичної індустрії, різноманітністю вимог до фахівців з туризму, новітнім характером професії *туризмознавець* (за чинним Класифікатором професій України) та незначним досвідом професійної підготовки майбутніх фахівців цієї сфери у вітчизняному освітньому просторі.

Узагальнення результатів аналізу змісту галузевих стандартів вищої освіти України за галуззю знань 1401 «Сфера обслуговування», на яких ґрунтується професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства, зумовило визначення еволюції акцентів від прикладних для туристичної галузі географічних, історичних напрямів до глобального – економічного, що вимагає постійного оновлення змісту підготовки, з'ясування необхідних знань, умінь і навичок студентів відповідно до тенденцій розвитку світового туризму та вітчизняного освітнього досвіду.

На основі результатів проведеного дослідження наукової літератури із зазначеної проблематики, нормативно-правових документів (Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», Постанови Верховної Ради України про прийняття за основу проекту «Закону України про систему професійних кваліфікацій» та ін.) та специфіки професійної діяльності фахівців у сфері туризму, *фахівець з туризмознавства в роботі визначається особою, яка має високу кваліфікацію, досконало володіє системою знань з технології туристичної діяльності та комплексного вивчення туризму, готова до виконання організаційної, управлінської, сервісної й науково-дослідної роботи в туризмі.*

Спираючись на положення компетентнісного підходу в освіті

(В. О. Адольф, В. О. Болотов, В. В. Сериков, С. В. Трішина, А. В. Хуторський), тлумачення компетентності в нормативно-правових актах, професійна компетентність фахівця з туризмознавства розглядається як здатність особи ефективно виконувати організаційну, управлінську, сервісну, науково-дослідну роботу в туризмі на основі комплексної системи знань, умінь, навичок і якостей, інтегрованих у такі ключові компетенції, як: соціальна, організаційно-управлінська, інформаційно-проектна, науково-дослідна.

Враховуючи те, що професійна компетентність фахівця, згідно з положеннями сучасної педагогіки вищої школи, є результатом актуалізації в умовах реальної праці сформованої готовності особистості до професійної діяльності (О. І. Гура, К. М. Дурай-Новакова, М. І. Дьяченко, Л. М. Захарова, Л. О. Кандибович, Л. В. Кондрашова, О. Є. Курлигіна, Н. В. Нижегородцева, Р. Д. Санжасва, В. Д. Шадріков), *готовність майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності* в роботі розглядається як система інтегративних властивостей і якостей особистості, що включає знання, уміння й навички з технології туристичної діяльності, активізацію мотивації до виконання професійних завдань, здатність застосовувати отримані знання в організаційній, управлінській, сервісній та науково-дослідній роботі в туризмі.

В структурі *готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності* виокремлено взаємопов'язані компоненти, що відображають інтеграцію психологічної, теоретичної, інтелектуальної, процесуальної сфер готовності та характеризують сформованість:

– *мотиваційний* – прагнення до міцного оволодіння системою знань, умінь, навичок, навчання впродовж життя, особистісного й професійного вдосконалення; зацікавленість професією, дослідною роботою; бажання застосовувати інноваційні та інформаційні технології в ході виконання професійних завдань; стійкої потреби у підвищенні обізнаності з туризму, сприянні його розвитку та світової інтеграції; намаганні розкрити особистісно-творчий потенціал, досягти успіху;

– *когнітивний* – володіння системою знань з: правових основ туризму, технології туристичної діяльності, готельної та ресторанної справи, менеджменту, маркетингу, туризмології, організації туризму, надання туристичних послуг, міжнародного туризму, іноземних мов, основ проектування туристичного продукту, інноваційних та інформаційних технологій в туризмі, основ наукових досліджень;

– *інформаційно-технологічний* – володіння комплексом умінь з: використання сучасних технологій збору, обробки, інтерпретації отриманих даних у ході вирішення дослідних, професійно спрямованих завдань; застосовування інновацій та інформаційних технологій при розробці туристичного продукту, програмних засобів Інтернет-комунікації під час спілкування з клієнтами й надання туристичних послуг;

– *діяльнісно-операційний* – володіння уміннями, навичками, методами щодо

здійснення комплексного аналізу та прогнозування розвитку туризму; ефективної управлінської, організаційної, маркетингової, сервісної, науково-дослідної роботи в туризмі; реалізації туристичних послуг із забезпеченням консультативно-документальної підтримки; розробки пропозицій (концепцій, програм, планів, проектів) щодо стратегії розвитку туризму та консультування;

– *особистісно-творчий* – інтегративних властивостей професійного, науково-дослідного, творчого мислення і рефлексії, чіткого розуміння професійних завдань з туризму, способів їх вирішення на основі інноваційних ідей, національної свідомості, соціального інтелекту.

Результати проведеного опитування серед студентів спеціальності «Туризм», викладачів, які здійснюють їх підготовку в закладах вищої освіти України, керівників і фахівців туристичних підприємств, засвідчили, що існуючий стан професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства потребує суттєвого вдосконалення відповідно до вимог світового туризму та ринку праці, що є наслідком недостатньої взаємодії освітніх і туристичних закладів, відособленості процесу навчання від сучасних методів роботи готелів, ресторанів, агенцій.

Отже, розгляд теоретичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства надав можливість здійснити її наукове обґрунтування, визначити понятійно-категоріальний апарат, розкрити сутність і структуру готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності.

В другому розділі – *«Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців туристичного напрямку в закладах вищої освіти»* – охарактеризовано досвід професійної підготовки майбутніх фахівців туристичного напрямку в країнах Європи, Америки, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, особливості, специфічні риси та відповідні нормативні документи цієї підготовки.

На основі вивчення змісту міжнародних декларацій з питань освіти в межах діяльності ЮНЕСКО («Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи, кваліфікаційні рівні з підготовки фахівців туристичного напрямку зарубіжжя», «Освіта для всіх: виконання наших загальних зобов'язань») визначено вимоги щодо вищої туристичної освіти, а саме: оновлення навчальних програм відповідно до соціальних потреб; розробка міжнародних стандартів; науково-дослідна робота, реалізація проектів з розвитку туризму; накопичення академічних результатів; забезпечення ступеневості, безперервності освіти; активізація новаторства викладачів, викладання поширеними мовами світу; орієнтація на всебічний професійний та особистісний розвиток студента, що передбачає формування мотивації його навчально-професійної діяльності, ініціативності, творчості, здатності до колективної праці, партнерства. Це забезпечується впровадженням нової парадигми, заснованої на ідеї міцної співпраці з роботодавцями.

Постійний розвиток і вдосконалення туристичної освіти, навчально-дослідних програм забезпечує програма TedQual, що є системою Всесвітньої туристичної організації для сертифікації закладів освіти, які здійснюють

підготовку фахівців з туризму. Визнано, що на сьогодні Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО) як частина міжнародної системи економічних і соціальних класифікацій ООН, є еталонною і слугує організації та впорядкуванню освітніх програм, відповідних кваліфікацій за рівнями й галузями освіти, а також є результатом узгодження 195 країнами-членами ЮНЕСКО. В освітній системі України вона не застосовується, проте її впровадження вбачається стратегічним інноваційним заходом, який надасть можливість більш чітко організувати освітню діяльність, та послугує базисом для інтеграції у світовий науково-освітній простір.

В роботі констатовано, що здійснення порівняльного аналізу професійної підготовки фахівців туристичного напрямку України й зарубіжжя є складним і проблематичним, внаслідок різних нормативно-правових основ.

Узагальнення вивчення досвіду туристичної освіти Європейських країн підтвердило, що вона враховує специфіку професійної діяльності, завдання вищої освіти, вимоги суспільства щодо якості кваліфікації фахівців. З'ясовано, що світовим еталоном у сфері менеджменту гостинності й туризму є саме швейцарська освіта, що об'єднує десятки шкіл готельного та туристичного менеджменту, якій властиві такі ознаки, як: мотивація й розвиток взаємозамінних, адаптованих до умов професійної праці, умінь та навичок; формування відкритості, енергійності, дипломатичності, заповзятливості, полікультурності, здатності цінувати традиції, культуру, мистецтво різних народів; обов'язкове двомовне викладання фахових і спеціалізованих дисциплін; збалансованість академічних знань та практики завдяки закордонному стажуванню, інтегрованому в навчальний процес; запровадження професійного модулю навчання.

Аналіз туристичної освіти країн Америки довів її престижність, перспективність і визнання світовим туристичним співтовариством. Відмінною рисою є високий рівень децентралізації та полікультурності. Отримані кваліфікація, знання, уміння, навички з туризму сприяють кар'єрі випускників протягом життя в туристичній індустрії світу. Американська туристична освіта спрямована саме на практичну складову навчання, до академічних програм включено практику на туристичних підприємствах, що надає можливість студентам отримати досвід роботи та рекомендації для подальшого працевлаштування. Визначено, що туристична освіта країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону спрямована на: постійне підвищення якості навчання шляхом вдосконалення змісту, оновлення навчальних програм, залучення до освітнього процесу й викладання дисциплін світових лідерів; міжнародне визнання навчальних програм; створення міжнародних центрів, спільних наукових досліджень з туризму; взаємний обмін студентами для навчання й практики завдяки міжнародній освітній взаємпраці з провідними університетами Азії, Європи, Америки; міцний взаємозв'язок з роботодавцями з метою надання можливості випускникам для працевлаштування і кар'єри, забезпечення потреб суспільства у висококваліфікованих фахівцях; створення в структурі навчальних закладів діючих готелів, завдяки чому студенти отримують професійні навички в

справжньому туристичному середовищі.

Отже, вдосконалення вітчизняної підготовки фахівців відповідно до міжнародної практики, має здійснюватися в таких напрямках, як: оновлення змісту освіти відповідно до соціальних потреб; активізація науково-дослідної роботи студентів; реалізація проектів з розвитку туризму; накопичення академічних результатів; вдосконалення ступеневої, безперервної освіти; посилення практико-орієнтованої складової, зв'язків і партнерства з роботодавцями, залучення їх до освітньо-виховного процесу, розробки новітнього навчально-методичного забезпечення.

Результати вивчення зарубіжного досвіду вищої туристичної освіти створили основу для обґрунтування й розроблення концепції та моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти України.

В третьому розділі – *«Концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти»* – обґрунтовано й розроблено концепцію та модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

В роботі зазначено, що входження України до світового простору зумовило стрімкий розвиток вітчизняного туризму, його поширення, набуття ролі потужної основи для міжкультурного діалогу, соціальної інтеграції, миру, взаєморозуміння, сталого розвитку суспільства. Це знайшло своє відображення в проголошенні Генеральною Асамблеєю ООН 2017 р. міжнародним роком сталого розвитку туризму, включення його до 17 цілей сталого розвитку на період до 2030 р., що вимагає від України як члена ООН розробки відповідної стратегії розвитку туризму та підготовки фахівців цієї галузі.

Ґрунтуючись на визначених теоретико-методичних засадах професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, зарубіжного та вітчизняного досвіду вищої туристичної освіти, в роботі подана концепція професійної підготовки фахівців з туризмознавства, провідними ідеями якої є такі:

- проектування й оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням вимог вищої освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму із залученням роботодавців (керівників туристичних підприємств, фахівців, які працюють у галузі туризму в Україні) до планування, розробки освітніх програм, навчальних планів, програм підготовки, навчальних та навчально-методичних матеріалів, дисциплін, що підвищить конкурентоздатність випускників, поширить можливості для їх майбутнього працевлаштування;

- доцільне поєднання різних форм і методів навчання – активних, професійно спрямованих, з моделюванням й проектуванням реальної професійної ситуації, із залученням фахівців з туризму України і зарубіжжя, що надасть змогу сформувати стійкі мотиви до праці в туристичній галузі, усвідомлення значущості туризму й цінності своєї професії, готовність здійснювати різні види професійних робіт, прогнозувати перспективи, прагнути до постійного професійного розвитку;

- посилення практико-орієнтованої складової шляхом «занурення» студентів

у реальне професійне середовище, виконання різних професійних завдань, науково-дослідної та проектної роботи під час проходження стажування й практики в туристичних підприємствах України та за кордоном, що забезпечить сформованість готовності до виконання організаційної, управлінської, сервісної, проектної, науково-дослідної роботи в туризмі, накопичення матеріалів (звітів, сертифікатів, дослідних результатів) для гарантованого працевлаштування, успішної кар'єри в туристичній галузі будь-якої країни світу;

– побудови дієвої на постійній основі інформаційно-комунікаційної системи «освітній простір↔студент↔професійний простір», з налагодженою системою міцних взаємозв'язків та інтерактивної взаємодії студентів, викладачів, освітніх і туристичних закладів України й зарубіжжя; проектної, освітньої, наукової та професійної інтеграції, що надасть можливість впровадження студентських проектів у практику туристичних підприємств, продовження освіти в іншій країні, успішного працевлаштування;

– скерування й організація освітньо-виховної роботи студентів за участю викладачів, фахівців з туризму, організацій, громад у проведенні позааудиторних заходів (тематичних, професійно спрямованих) різних рівнів, що забезпечить становлення світоглядного мислення, полікультурності, громадянськості;

– створення комплексу умов для активізації, мотивації та безперервної науково-дослідної діяльності студентів шляхом розробки й оновлення нормативного забезпечення підготовки аспірантів, проектування й реалізації науково-дослідних і науково-практичних заходів, що уможливить становлення у майбутніх фахівців професійного науково-дослідного мислення, гарантує ефективність виконання професійних завдань із комплексного аналізу й прогнозування сталого розвитку туризму, продукує перспективу продовження навчання та дослідного пошуку.

Методологічну основу концепції дослідження складають: на *філософському рівні*: принципи філософії щодо розвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості; поєднання теорії й практики; усвідомлення цінності досягнення професійних результатів в туризмі; на *загальнонауковому* – принципи: гуманізму, природозгідності, свідомості й активності, наочності, поступовості та систематичності знань, міцності оволодіння знаннями, вміннями і навичками; системний підхід; на *конкретно-науковому* – принципи: громадянськості, комунікативності, міждисциплінарності, багаторівневості, безперервності, атрактивності, полікультурності, соціальної актуальності, економічної доцільності, соціоморфності; особистісний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, логістичний, інноваційний підходи; на *технологічному рівні*: система методів дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства; технологія реалізації організаційно-методичних засад формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності; методи дослідження й оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Системний підхід у дослідженні є головним, що об'єднав, інтегрував усі

інші в єдиний комплексний методологічний задум, надав змогу розглядати професійну підготовку у безперервності й ступеневості навчання, що забезпечило вибудовування цілісності фахової підготовки, єдності професійного й особистісного становлення фахівця. *Особистісний підхід* застосовано для аналізу стану й розвитку якостей фахівців, їх обізнаності, дослідних схильностей, творчих здатностей, прагнень до досягнень успіху, мотивації до навчання, що надало можливість скерувати, активізувати процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками з організаційної, управлінської, сервісної, науково-дослідної роботи в туризмі адекватно їх індивідуальних потреб, створити умови для повноцінного, гармонійного становлення особистості фахівця, який прагне до успіху і безперервного навчання впродовж життя. *Діяльнісний підхід* використано для з'ясування професійних функцій фахівця з туризмознавства та змісту готовності до їх виконання; визначення структури готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності, ефективних організаційно-методичних засад її формування на основі безперервності навчання як базису для творчої професійної реалізації в індустрії туризму, кар'єри протягом життя. *Компетентнісний підхід* застосовано для оцінки динаміки зміни рівня готовності до професійної діяльності в ході її формування, що надало можливість визначити відповідність між отриманими результатами оволодіння студентами системою професійних знань, умінь і навичок, та очікуваними, адекватно до соціального замовлення, специфіки професії, що є умовою конкурентоздатності на туристичному ринку праці. *Культурологічний підхід* використано для розроблення організаційно-методичних засад, спрямованих на формування гармонійної, культурної особистості фахівця з цілісним науковим світоглядом адекватно міжнародного значення туризму в культурному об'єднанні й співдружності людства, завдяки чому студенти набули ролі носіїв національної, професійної культури; а система підготовки – культурного процесу. *Логістичний підхід* застосовано для створення освітньо-інформаційного середовища, встановлення зв'язків, умов інтеграції ІКТ в освітній процес, способів залучення роботодавців, налагодження взаємозв'язку «освітнє середовище↔студент↔професійне середовище», що забезпечило працевлаштування випускників та надало можливість для їх кар'єри протягом життя. *Інноваційний підхід* імплементовано для реалізації організаційно-методичних засад на основі інтеграції оновлених методів навчання з активізацією інноваційно-проектної діяльності, що забезпечило становлення інноваційного мислення студентів, здатності застосовувати новітні технології під час виконання професійно-спрямованих завдань.

Концептуальні ідеї втілено в моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства (рис. 1), розроблення якої ґрунтується на положеннях щодо розробки освітньої моделі як стратегічного напрямку державної політики в освіті («Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»), принципах моделювання систем (В. Ю. Биков, О. О. Горбачов, П. В. Станкевич, К. С. Тарарієва, ін.).

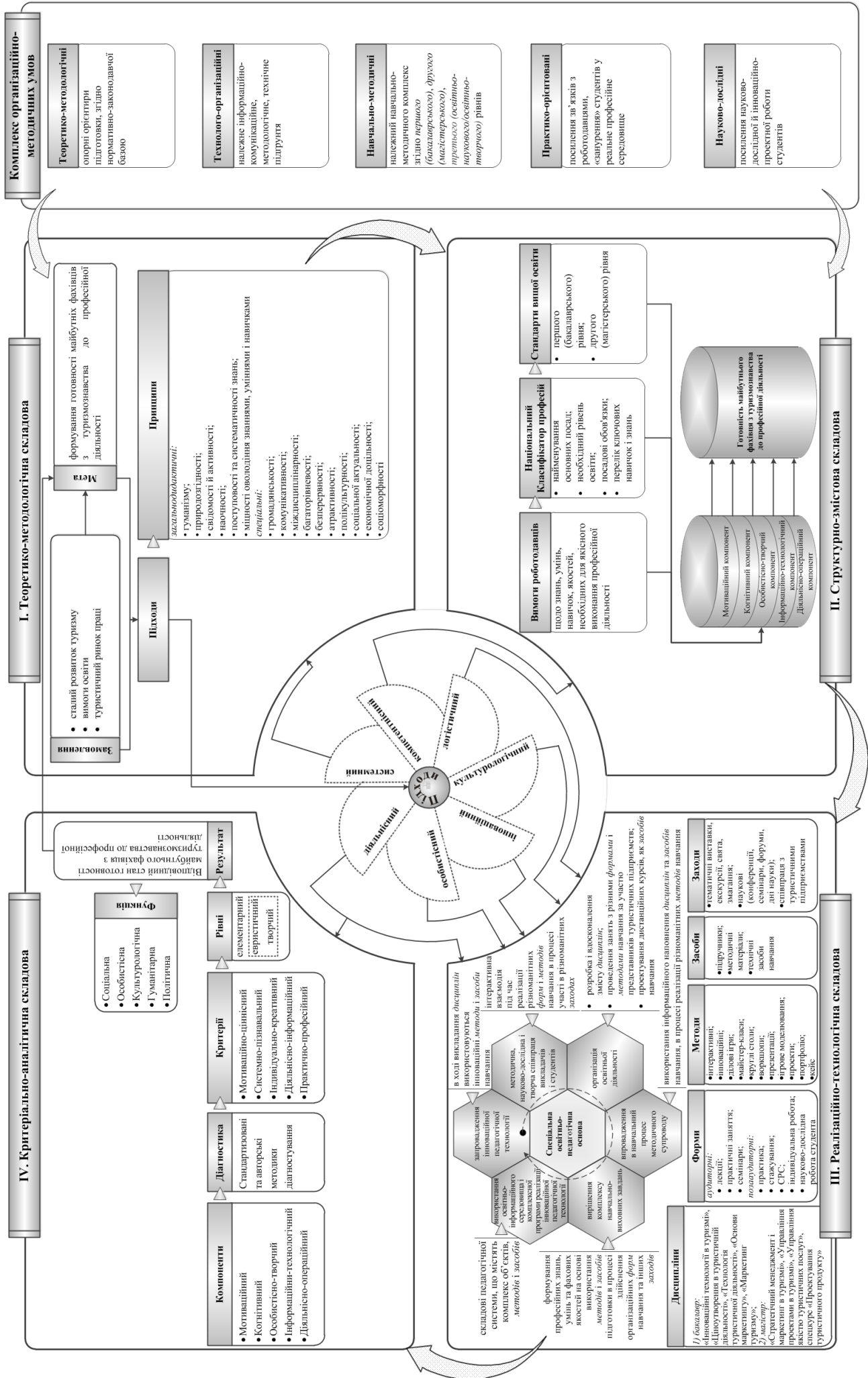

Рис. 1. Концептуальна модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму в закладах вищої освіти

Авторська концептуальна модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства містить складові: *теоретико-методологічну, структурно-змістову, реалізаційно-технологічну, критеріально-аналітичну*. Так, *теоретико-методологічна* – є головною, виконує функцію наукового обґрунтування, відображає запланований результат навчання (через мету і завдання), методологічну основу дослідження, слугує базисом для цілепокладання кожного етапу формування готовності, об'єднує, скеровує на досягнення результату. *Структурно-змістова* – визначає науково-законодавчу базу (положення нормативно-правових актів з освіти і туризму, класифікатор професій ДК 003:2010, галузеві стандарти вищої освіти України за галуззю знань 1401 «Сфера обслуговування»), вимоги роботодавців щодо знань, умінь, навичок, якостей фахівця, необхідних для успішного виконання професійних завдань.

Реалізаційно-технологічна – забезпечує вибір й оновлення змісту (на основі принципів міждисциплінарності, соціоморфності, гуманізму, природозгідності, свідомості й активності, наочності, поступовості та систематичності знань, міцності оволодіння знаннями, уміннями, навичками; громадянськості, атрактивності, полікультурності, комунікативності, багаторівневості, соціоморфності, соціальної актуальності, безперервності, економічної доцільності), форм, методів, засобів, заходів щодо першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти. *Критеріально-аналітична* – базується на комплексній методиці оцінювання сформованості компонентів готовності, що включає стандартизовані й авторські методики, відображені в розробленій програмі «Система оцінювання рівня готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності (TOUR TEST)».

Критеріями ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства визначено: *мотиваційно-ціннісний, системно-пізнавальний, діяльнісно-інформаційний, практично-професійний, індивідуально-креативний*, що відповідно відображають: -усвідомлення цінності професії, прагнення до успішної професійної реалізації, сприяння розвитку туризму, навчання впродовж життя; - володіння системою фахових знань; -сформованість умінь вирішувати дослідні, проектні, професійно спрямовані завдання із використанням інновацій та інформаційних технологій; -сформованість умінь здійснювати управлінську, організаційну, маркетингову, сервісну, науково-дослідну роботу в туризмі, комплексно аналізувати й прогнозувати його розвиток; -творче, наукове, світоглядне мислення, рефлексію, чітке розуміння професійних завдань з туризму й способів їх вирішення на основі інноваційних ідей.

Для забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства визначено *комплекс організаційно-методичних умов*:

- *теоретико-методологічні* – опорні орієнтири підготовки, зумовлені нормативно-правовою базою;

- *технологіко-організаційні* – належне інформаційно-комунікаційне, методологічне, технічне підґрунтя для якісного формування готовності відповідно до стратегії освіти, розвитку туризму, вимог туристичного ринку праці;

– *навчально-методичні* – належний навчально-методичний комплекс для ефективного оволодіння системою знань, умінь, навичок згідно з першим (бакалаврським), другим (магістерським) рівнями вищої освіти, що відповідають вимогам вищої освіти й туристичному ринку праці;

– *практико-орієнтовані* – налагоджений зв'язок з роботодавцями на основі оновлення договорів про співпрацю, планів, програм, змісту, форм, методів навчання на всіх рівнях вищої освіти на виконання національної стратегії з розвитку вищої освіти;

– *науково-дослідні* – належне середовище для науково-дослідної й інноваційно-проектної роботи студентів, що забезпечене скерованістю планів наукових груп, проектів, тем (курскових, кваліфікаційних, магістерських робіт), організацією роботи студентів, виконанням дослідних завдань на туристичних підприємствах, в умовах безперервності, ступеневості навчання згідно напрямів державної освітньої політики з розвитку наукової й інноваційної діяльності в освіті.

Теоретичне обґрунтування концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти створило належну основу для її імплементації в освітній процес.

У **четвертому розділі** – *«Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти»* – сформульовано принципи відбору змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства; розкрито зміст, форми, методи, заходи, подано технологію професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

Для ефективного формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності, зміст їх підготовки було модернізовано й збагачено відповідно до загально педагогічних принципів, положень щодо модернізації, безперервності та ступеневості освіти; міжнародної співпраці, інтеграції; врахування потреб молоді, а також специфіки їх професійної діяльності та вимог сучасного туристичного ринку праці.

З цією метою розроблено й упроваджено інноваційну педагогічну технологію – особливий системний організаційно-методичний інструментарій, що ґрунтується на ідеї залучення фахівців з туризму України та зарубіжжя на всіх етапах навчання в якості учасників та експертів освітнього процесу. Технологія формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності реалізована крізь її складові: *дидактичну, дослідно-проектувальну, професійно-спрямовану, освітньо-виховну, інформаційно-комунікаційну*.

Відповідно до *дидактичної складової*, спрямованої на формування пізнавальної активності, зацікавленості студентів у безперервному навчанні, зміст навчальних дисциплін було змінено в таких аспектах:

– для *першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*: оновлено: навчальні програми дисциплін «Основи маркетингу» збагачено питаннями: маркетинг

інновацій та особливість інноваційного ринку, «Технологія туристичної діяльності»: впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності; *розроблено*: курси «Інноваційні технології в туризмі», «Ціноутворення в туристичній діяльності», «Маркетинг туризму», та відповідне навчально-методичне забезпечення: паперове (навчальний посібник: «Організація туристичної діяльності», навчально-методичні посібники: «Організація анімаційної діяльності»; «Маркетинг туризму», «Основи маркетингу») й проекційне (матеріали в системі дистанційного навчання Moodle). Це забезпечило формування у майбутніх фахівців позитивної мотивації до навчання, якісного ґрунтового оволодіння професійними знаннями, слугувало належним базисом для гармонійного переходу на наступний освітній рівень; – для *другого (магістерського) рівня вищої освіти*: *оновлено*: навчальну дисципліну: «Управління якістю туристичних послуг» шляхом збагачення питаннями: сучасні інновації в туризмі; вплив інновацій на підвищення якості послуг; *розроблено*: навчальні дисципліни: «Стратегічний менеджмент і маркетинг в туризмі», «Управління проектами в туризмі»; спецкурс «Проектування туристичного продукту»; навчальний посібник: «Основи проектування туристичного продукту».

Дидактична складова реалізовувалась на кожному рівні завдяки інтеграції різних форм і методів навчання: *лекцій* (проблемні, лекції-конференції, -дискусії, -консультації за участю роботодавців), *семінарів-бесід* (-презентацій, -співдоповідей, -досліджень), доповідей, повідомлень, диспутів, письмових робіт, віртуальних семінарів, аналітичних семінарів, «мозкових штурмів», інтерактивних екскурсій за участю роботодавців тощо. Це надало можливість активізувати пізнавальну діяльність, зацікавленість студентів у навчанні й оволодінні знаннями, бажання опанувати професійними вміннями й навичками їх практичного виконання, прагнення до пошукової, дослідної, проектної роботи з туризму.

Відповідно до *професійно-спрямованої складової*, скерованої на формування у фахівців зацікавленості у виконанні професійних завдань, розвиток практичних умінь і навичок, оновлено програми практики, договори про практику й стажування на довгостроковій основі, організовано й проведено із залученням роботодавців:

– для *першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*: професійно зорієнтовані тематичні бесіди і тренінги; лекції, семінари; діалоги-дискусії з туризму, дебати, ділові зустрічі, круглі столи: «Особливості регіонального розвитку туризму», «Реклама в туризмі» та ін.; онлайн- і відео- тренінги: «Технологія готельної справи»; «Імідж співробітника готелю»; ділові ігри: «Країна мандрів», «Екскурсійний тур до Києва» та ін. (з методами моделювання професійних ситуацій) за проведенням студентами магістратури в ході переддипломної практики; – для *другого (магістерського) рівня вищої освіти*: воркшоп «Професійно-кваліфікаційні вимоги до сучасного молодого фахівця»; майстер-клас з розробки туристичних проектів; круглі столи: «Особливості професії

менеджера з туризму», «Кар'єра в туризмі»; ділові ігри: «Просування туристичного продукту», «Туристична агенція» з методами моделювання; лекцію й семінар: «Особливості туристичної послуги»; практичні заняття: «Бронювання туру», «Туристична документація»; екскурсії (оглядові, тематичні) за проведенням студентами самостійно. Це сприяло формуванню у студентів стійких мотивів до професійної діяльності, зацікавленості професією, прагнення до самовдосконалення; актуалізації проектної, самостійної, дослідної роботи, оволодіння навичками виконання професійних завдань.

Освітньо-виховна складова, зорієнтована на формування у студентів емоційної та психологічної готовності до професійної діяльності, комунікативних умінь і навичок, здатностей приймати рішення та ін., забезпечувалась проведенням різноманітних професійно спрямованих заходів: наукових, освітніх, дослідних, проектних, рекламних, презентаційних, а також тематичних виставок і Днів: Європи, туризму, фізичної культури, музеїв; спортивних та туристичних змагань; екскурсій, свят; інтерактивних занять з іноземних мов за участю студентів іноземної філології; підсумкових конференцій із практики зі студентами молодших курсів та роботодавців. Зазначені заходи забезпечили формування у студентів світоглядного, полікультурного, національного мислення, набуття навичок з презентації, реклами, роботи в групі.

Дослідно-проектувальна та інформаційно-комунікаційна складові, що зорієнтовані на активізацію науково-дослідної, інноваційно-проектної роботи студентів впродовж всіх етапів навчання реалізовувались шляхом: організації роботи наукових проблемних груп з туризму; участі студентів у конференціях, олімпіадах, конкурсах; написанні курсових, магістерських робіт; наукових статей, тез; під час розробки проектів, турів; виконання дослідних завдань на практиці шляхом «занурення» студентів у дійсне професійне середовище; виконання професійних завдань; науково-дослідної й проектної роботи під час проходження стажування, практики на туристичних підприємствах України й зарубіжжя. Це сприяло формуванню готовності майбутніх фахівців до виконання організаційної, управлінської, сервісної, проектної, науково-дослідної роботи в туризмі; накопиченню матеріалів (портфоліо) (звітів, сертифікатів, дослідних результатів) для їх гарантованого працевлаштування; активізації потреби у навчанні, бажання продовжувати дослідний пошук на *освітньо-науковому/освітньо-творчому рівні вищої освіти*.

З метою підвищення ефективності реалізації запроваджених заходів розроблено освітньо-інформаційне середовище, що забезпечило інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес (рис. 2).

Як складова системи професійної підготовки, пов'язаної із зовнішнім оточенням, це середовище охоплює інформаційне, методико-змістовне, матеріально-технічне, комунікативне забезпечення й спрямовано на кожного студента особисто.

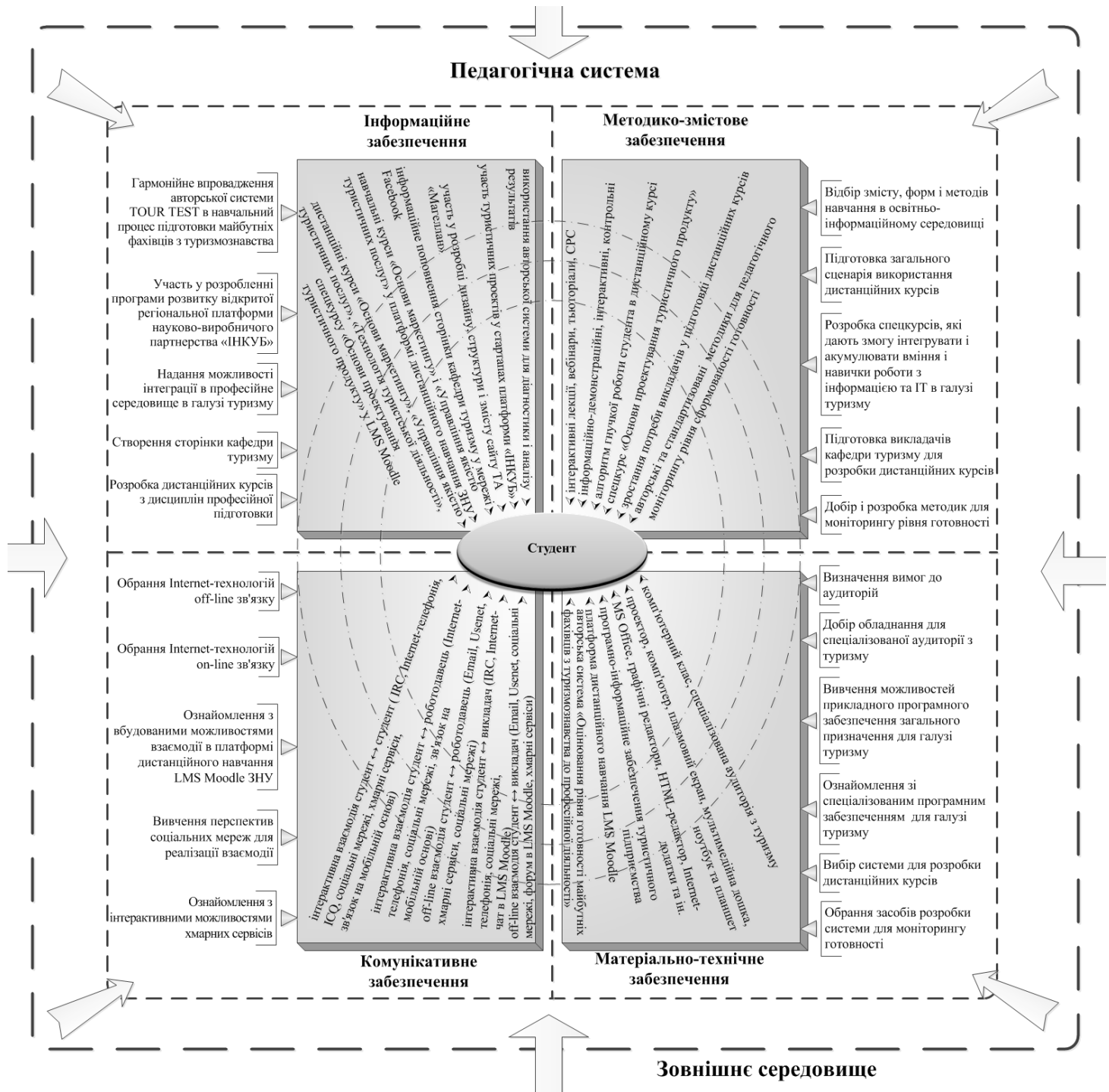

Рис. 2. Освітньо-інформаційне середовище професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти

Створення інтерактивного зв'язку «студент↔викладач», «студент↔студент», «студент↔роботодавець» за допомогою технологій зв'язку (мобільних програм спілкування, відео- і аудіо-чатів, електронної пошти; чатів і форумів), Інтернет-ресурсів (навчальних курсів в системах дистанційного навчання, електронних публікацій, соціальних мереж, сайтів туристичних агенцій, систем онлайн-бронювання), забезпечило реалізацію студентами інноваційно-проектної діяльності, вирішення професійно спрямованих завдань і ситуацій методами моделювання; розробки та оформлення туристичних проектів, екскурсій, програм

турів, побудови дерева цілей, творчих презентацій з подальшим упровадженням результатів у роботу туристичних підприємств.

Розроблені організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти відображає авторська модель, експериментальну перевірку якої передбачав педагогічний експеримент.

У **п'ятому розділі** – *«Організація та результати експериментальної роботи»* – подано етапи та методику проведення педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Експериментальна робота здійснювалась упродовж 2010–2017 рр. на базі восьми педагогічних університетів і 4 туристичних підприємств за участю 673 осіб студентів всіх рівнів вищої освіти спеціальності «Туризм», 162 осіб викладачів, які здійснюють цю підготовку, 63 осіб фахівців з туризму, й обіймала чотири етапи.

Так, на *констатувальному етапі* здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, сформульовано понятійно-категоріальний апарат, обґрунтовано концептуальні підходи і положення, програму й методику дослідження, вивчено вітчизняний і зарубіжний досвід туристичної освіти з метою виявлення її існуючого стану, розробки концепції й моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у закладах вищої освіти. Результати цього етапу підтвердили актуальність і доцільність обраної проблеми, слугували поштовхом для якісних змін, посилення зв'язку й співпраці з роботодавцями, залучення їх до освітнього процесу; оновлення й вдосконалення змісту, методів, форм навчання; розроблення організаційно-методичних засад.

Для проведення експерименту сформовано контрольні: КГ1 (27 осіб), КГ2 (36 осіб) та експериментальні: ЕГ1 (33 осіб), ЕГ2 (40 осіб) групи. Мета полягала в експериментальній перевірці ефективності концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

Для формування мотиваційного, когнітивного, особистісно-творчого, інформаційно-технологічного, діяльнісно-операційного компонентів готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності, навчання в експериментальній групі супроводжувалось реалізацією складових інноваційної педагогічної технології, що забезпечило поступовість, безперервність на всіх рівнях вищої освіти, і впровадженням освітньо-інформаційного середовища, що підвищило якість навчання.

Для перевірки сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності здійснено відбір і модифікацію методик: «Потреба у досягненні» (автори Л. П. Орлова, Ю. М. Орлов, В. І. Шкуркін); «Який Ваш потенціал у прийнятті нестандартних рішень?» (автори В. В. Бондаренко, С. Д. Резник, С. М. Соколов). Розроблено авторський комплекс методик щодо: визначення сформованості володіння уміннями, навичками, методами виконання професійних завдань з туризму; оцінки сформованості вмінь використовувати сучасні інформаційні технології у ході вирішення дослідних,

професійно-спрямованих завдань з туризму; а також дидактичні тести для визначення оволодіння професійними знаннями.

За результатами опитування експертів отримано формулу для обчислення інтегральної оцінки готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності на основі оцінювання сформованості її компонентів.

Педагогічний експеримент здійснювався згідно вимог щодо його підготовки та проведення: 1) на початку експерименту групи суттєво не розрізнялись за показниками; 2) підготовка студентів відбувалася в освітньому середовищі одного закладу вищої освіти; 3) групи діагностувалися за допомогою єдиного інструментарію.

На початку *уточнювально-діагностичного етапу* в контрольних та експериментальних групах з'ясовано відсутність відмінностей між показниками. У більшості студентів виявлено репродуктивний рівень сформованості кожного із компонентів і готовності в цілому до професійної діяльності в цілому. Так, репродуктивний рівень сформованості готовності виявлено у студентів ЕГ1 (78,8%), ЕГ2 (65,0%), КГ1 (81,5%), КГ2 (72,2%). Продуктивний рівень виявлено у студентів ЕГ1 (21,2%), ЕГ2 (35,0%), КГ1 (18,5%), КГ2 (27,8%). Творчий рівень сформованості готовності до професійної діяльності не спостерігався. Середній показник інтегральної оцінки готовності до професійної діяльності в ЕГ1 дорівнював 43,06, в ЕГ2 – 45,23, в КГ1 – 42,15, в КГ2 – 46,89.

З метою уникнення випадковості висновків щодо відсутності розбіжностей між експериментальними і контрольними групами застосовано метод перевірки статистичних гіпотез – t-критерій Стьюдента. Обчислені емпіричні значення t-критерію Стьюдента (табл. 1) були менші за критичні (для ЕГ1 і КГ1 – $t_{крит}=2,001$; для ЕГ2 і КГ2 – $t_{крит}=1,992$), що аргументувало однорідність цих груп на початку експерименту.

Отримані дані щодо сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності переважно на репродуктивному рівні підтвердили доцільність впровадження концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства; обчислені коефіцієнти конкордації Кендалла продемонстрували наявність зв'язку між складниками готовності, що додатково підтвердило її компонентну структуру.

Результати діагностики сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства в усіх групах засвідчила позитивну динаміку на етапах експерименту (рис. 3).

Так, поступово зменшувалась кількість студентів з репродуктивним рівнем: в ЕГ1 з 78,8% до 3,1%; в КГ1: з 81,5% до 44,4%; в ЕГ2 з 65,0% до 0,0%; в КГ2: з 72,2% до 38,9%.

Водночас спостерігалася позитивна динаміка щодо продуктивного і творчого рівнів. В ЕГ1 – частка студентів з продуктивним рівнем зростає від 12,2% до 78,1%; в КГ1 – від 18,5% до 51,9%; в ЕГ2 – від 35,0% до 85,0%; в КГ2 – від 27,8% до 61,1%. Відбулася динаміка розподілу за творчим рівнем: в ЕГ1 – від 0% до 18,8%; в КГ1 – від 0% до 3,7%; в ЕГ2 – від 0% до 15,0%; в КГ2 – зміни не відбулися.

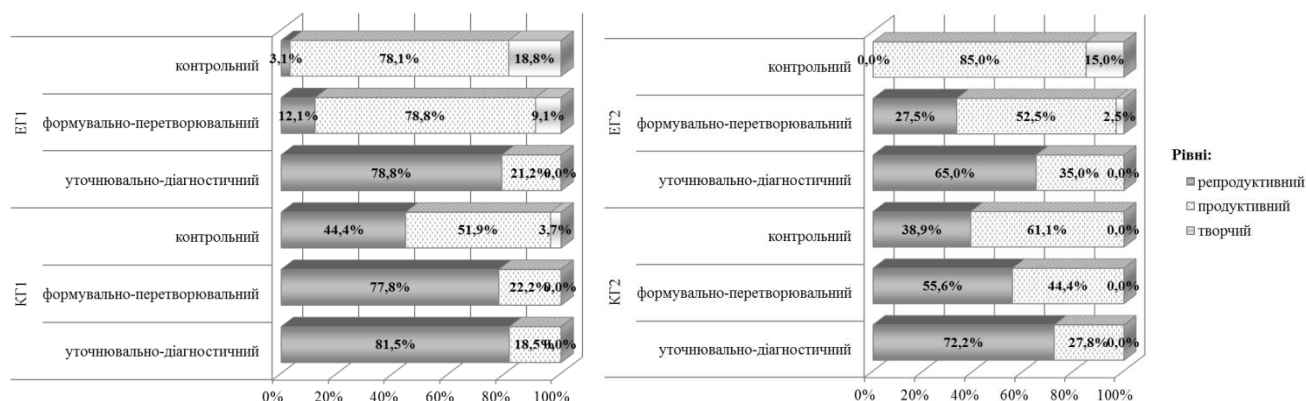

Рис. 3. Гістограми розподілу за рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності в ЕГ1 і КГ1, ЕГ2 і КГ2

Впродовж навчання поступово покращувалась інтегральна оцінка готовності, про що свідчать середні цих оцінок: в ЕГ1 це значення – 43,06 на уточнювально-діагностичному етапі, 62,64 – на формувально-перетворювальному, 73,97 – на контрольному етапі; в КГ1 – 42,15, 45,37, 48,22; в ЕГ2 – 45,23, 56,50, 68,20; в КГ2 – 46,89, 49,58, 51,69 відповідно.

Достовірність змін (в кожній групі окремо) оцінювалась за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (табл. 1), дані якого для контрольних груп засвідчили відсутність розбіжностей між результатами на етапах експерименту, оскільки всі емпіричні значення були менші за критичні (для КГ1 – $F_{крит}=3,11$; для КГ2 – $F_{крит}=3,08$).

Разом із тим, в експериментальній групі порівняння $F_{емп}$ з критичними (для ЕГ1 – $F_{крит}=3,09$; для ЕГ2 – $F_{крит}=3,07$) свідчили на користь емпіричних значень, що підтвердило наявність відмінностей в оцінках показників цієї групи.

На контрольному етапі експерименту між результатами оцінок кожного із компонентів та готовності в цілому у студентів експериментальних та контрольних груп виявлені суттєві розбіжності, оскільки розраховані емпіричні значення t -критерію Стьюдента (табл. 1) були більші за критичні (для ЕГ1 і КГ1 – $t_{крит}=2,001$; для ЕГ2 і КГ2 – $t_{крит}=1,992$). Проведені статистичні розрахунки довели ефективність впровадження концептуальної моделі.

За результатами отриманих даних підтверджено загальну гіпотезу дослідження; ефективність розробленої концептуальної моделі та організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

Відповідно до завдань експерименту, матеріали дослідження, навчально-методичний комплекс упроваджено й використовуються в освітньому процесі вищих навчальних закладів, що підвищує якість та ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в Україні.

Зведені результати перевірки статистичних гіпотез

Методи →	Критерій Стюдента		Однофакторний дисперсійний аналіз	
Порівняння результатів ЕГ1 і КГ1 на етапах експерименту				
Компоненти	уточнювально-діагностичний етап	контрольний етап	КГ1	ЕГ1
	t_{emp}	t_{emp}	F_{emp}	F_{emp}
Мотиваційний	0,11	9,77*	2,25	30,39*
Когнітивний	0,16	7,51*	2,33	23,71
Діяльнісно-операційний	0,81	8,82*	1,85	20,39*
Інформаційно-технологічний	0,43	8,52*	1,67	22,61*
Особистісно-творчий	1,13	8,90*	0,49	22,53*
Готовність в цілому	0,37	10,83*	3,07	29,70*
Порівняння результатів ЕГ2 і КГ2 на етапах експерименту				
Компоненти	уточнювально-діагностичний етап	контрольний етап	КГ2	ЕГ2
	t_{emp}	t_{emp}	F_{emp}	F_{emp}
Мотиваційний	1,94	3,62*	2,95	20,67*
Когнітивний	1,88	11,43*	0,94	22,19*
Діяльнісно-операційний	1,82	2,12*	2,90	17,59*
Інформаційно-технологічний	1,90	10,43*	1,12	27,96*
Особистісно-творчий	1,92	4,36*	0,70	22,08*
Готовність в цілому	0,74	7,79*	3,04	26,54*

Примітка: * достовірні розбіжності на рівні значущості $\alpha < 0,05$.

Пропозиції й рекомендації щодо оптимізації організації туристичної діяльності, готельної справи, а також практичні результати роботи студентів (туристичні проекти, маршрути, екскурсії) прийнято до використання в практиці туристичних підприємств, що надає можливість студентам для працевлаштування, професійного вдосконалення, кар'єрного росту протягом життя, а роботодавцям – отримати якісного, конкурентоспроможного, компетентного фахівця з туризмознавства, готового до ефективного виконання професійних обов'язків відповідно до світових і вітчизняних вимог туристичної галузі.

ВИСНОВКИ

В дисертації здійснено обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих закладах освіти, визначені організаційно-методичні умови їх впровадження. На основі одержаних в ході виконаного дослідження результатів підтверджено правомірність

гіпотези, що покладена в його основу, а реалізовані мета й завдання надають можливість зробити загальні висновки.

1. Проведений аналіз вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в науковій теорії та сучасній практиці закладів вищої освіти України засвідчив про наявність різних підходів щодо змістового, організаційного, структурного, методологічного, технологічного, технічного, інформаційного, методичного наповнення освітнього процесу, що зумовлено багатогранністю туристичної індустрії, різноманітністю вимог до фахівців з туризму, новітнім характером професії «туризмознавець» (за чинним Класифікатором професій України), незначним досвідом професійної підготовки майбутніх фахівців цієї сфери у вітчизняному освітньому просторі.

Узагальнення результатів аналізу змісту галузевих стандартів вищої освіти України за галуззю знань 1401 «Сфера обслуговування», на яких ґрунтується професійна підготовка майбутніх туризмознавців, надало можливість визначити еволюцію акцентів від прикладних для туристичної галузі географічних, історичних напрямів до глобального – економічного, що вимагає постійного оновлення змісту підготовки, з'ясування необхідних знань, умінь і навичок студентів відповідно до тенденцій розвитку світового туризму та вітчизняного освітнього досвіду.

Результати проведеного опитування серед студентів і викладачів закладів вищої освіти, а також експертів – керівників туристичних підприємств, засвідчили, що існуючий стан професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства потребує суттєвого вдосконалення відповідно до вимог світового туризму та ринку праці, що є наслідком недостатньої взаємодії освітніх і туристичних закладів, відособленості навчального процесу від сучасних методів роботи готелів, ресторанів, агенцій.

2. Готовність майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності в роботі розглядається як система інтегративних властивостей і якостей особистості, що включає знання, уміння й навички з технології туристичної діяльності, активізацію мотивації до виконання професійних завдань, здатність застосовувати отримані знання в організаційній, управлінській, сервісній та науково-дослідній роботі в туризмі. В її структурі виокремлено взаємопов'язані (мотиваційний, когнітивний, інформаційно-технологічний, діяльнісно-операційний, особистісно-творчий) компоненти, що віддзеркалюють інтеграцію психологічної, теоретичної, інтелектуальної, процесуальної готовності особистості до діяльності.

3. На основі узагальнення аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців туристичного напрямку встановлено, що туристична освіта Європейських країн враховує специфіку професійної діяльності, завдання вищої освіти, вимоги суспільства щодо якості кваліфікації фахівців. З'ясовано, що світовим еталоном у сфері менеджменту гостинності й туризму є саме швейцарська освіта, що об'єднує десятки шкіл готельного та туристичного менеджменту, якій властиві такі ознаки, як: мотивація й розвиток взаємозамінних,

адаптованих до умов професійної праці, умінь і навичок; формування відкритості, полікультурності, дипломатичності, заповзятливості, енергійності; збалансованість академічних знань і практики завдяки закордонному стажуванню, інтегрованому в навчальний процес. Розкрито, що туристична освіта країн Америки є престижною і перспективною, що визнано світовим туристичним співтовариством; відмінними рисами є високий рівень її децентралізації та полікультурності, спрямованість на практичну складову навчання. Водночас туристична освіта країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону зорієнтована на: постійне підвищення якості навчання шляхом вдосконалення змісту, оновлення навчальних програм, залучення до освітнього процесу й викладання дисциплін світових лідерів; створення міжнародних центрів, спільних наукових досліджень з туризму; взаємний обмін студентами для навчання й практики завдяки міжнародній освітній взаємпраці з провідними університетами; міцний взаємозв'язок з роботодавцями для надання можливості випускникам працевлаштування і кар'єри.

Постійний розвиток і вдосконалення зарубіжної туристичної освіти, навчально-дослідних програм, забезпечує програма TedQual для сертифікації закладів освіти, які реалізують підготовку фахівців з туризму. Підкреслено, що вдосконалення вітчизняної підготовки фахівців відповідно до міжнародної практики, має здійснюватися в таких напрямках, як: оновлення змісту освіти відповідно до соціальних потреб; активізація науково-дослідної роботи студентів; реалізація проектів з розвитку туризму; накопичення академічних результатів; вдосконалення ступеневої, безперервної освіти; посилення практико-орієнтованої складової, зв'язків і партнерства з роботодавцями, залучення їх до освітньо-виховного процесу, розробки новітнього навчально-методичного забезпечення.

4. Ґрунтуючись на визначених теоретико-методичних засадах професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, зарубіжного та вітчизняного досвіду вищої туристичної освіти, в роботі представлена концепція професійної підготовки фахівців з туризмознавства.

Провідна ідея полягає в побудові моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що відповідає соціальним й освітнім вимогам, запитам ринку туристичних послуг, поліфункціональності туризму, індивідуальним потребам студентів, враховує безперервність і ступеневість навчання та передбачає:

– проектування й оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням вимог освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму із залученням роботодавців (керівників туристичних підприємств, фахівців, які працюють у вітчизняній туристичній сфері) до планування, розробки освітніх програм, навчальних планів, програм підготовки, навчальних та навчально-методичних матеріалів, дисциплін; доцільне поєднання різних форм і методів навчання – активних, професійно спрямованих, з моделюванням та проектуванням реальної професійної ситуації, із залученням вітчизняних і зарубіжних фахівців з туризму; посилення практико-орієнтованої складової шляхом «занурення» студентів у реальне професійне

середовище, виконання різних професійних завдань, науково-дослідної та проектної роботи під час проходження стажування й практики в туристичних підприємствах України та за кордоном; побудови дієвої на постійній основі інформаційно-комунікаційної системи «освітній простір↔студент↔професійний простір» з налагодженою системою взаємозв'язків та інтерактивної взаємодії студентів, викладачів, освітніх і туристичних закладів України й зарубіжжя; проектної, освітньої, наукової та професійної інтеграції; скерування й організація освітньо-виховної роботи студентів за участю викладачів, фахівців з туризму, організацій, громад у проведенні позааудиторних заходів (тематичних, професійно спрямованих) різних рівнів; створення комплексу умов для активізації, мотивації та безперервної науково-дослідної діяльності студентів шляхом розробки й оновлення нормативного забезпечення підготовки аспірантів, проектування та реалізації науково-дослідних і науково-практичних заходів.

5. Розроблено, обґрунтовано, експериментально перевірено концептуальну модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що містить теоретико-методологічну, структурно-змістову, реалізаційно-технологічну, критеріально-аналітичну складові. Складові моделі відображають мету професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, методологічні підходи й принципи формування їх готовності до професійної діяльності, організаційно-методичні засади, критерії ефективності. Визначений комплекс організаційно-методичних умов забезпечив якість її реалізації.

6. Визначені критерії ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у закладах вищої освіти, показниками яких є: усвідомлення студентами цінності професії, прагнення до успішної професійної реалізації, сприяння розвитку туризму, навчання впродовж життя; володіння системою фахових знань; сформованість умінь вирішувати дослідні, проектні, професійно спрямовані завдання із використанням інновацій та інформаційних технологій; сформованість умінь здійснювати управлінську, організаційну, маркетингову, сервісну, науково-дослідну роботу в туризмі, комплексно аналізувати й прогнозувати його розвиток; творче, наукове, світоглядне мислення, рефлексія, чітке розуміння професійних завдань з туризму й способів їх вирішення на основі інноваційних ідей.

7. Розроблено організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що складають:

– інноваційна педагогічна технологія як системний організаційно-методичний інструментарій, що на основі реалізації її складових (*дидактичної, проектувальної, професійно-спрямованої, освітньо-виховної, інформаційно-комунікаційної*), скерованих на належний вибір та оновлення змісту (планів, програм, дисциплін, форм і методів навчання), забезпечила сформованість готовності майбутніх фахівців до виконання організаційної, управлінської, сервісної, проектної, науково-дослідної роботи в туризмі, становлення їх світоглядного, полікультурного мислення, прагнення до продовження дослідного

пошуку й навчання впродовж життя, усвідомлення цінності своєї професії, бажання до професійного вдосконалення;

– освітньо-інформаційне середовище як складова професійної підготовки, пов'язана із зовнішнім оточенням, що завдяки інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес, забезпечило міцний, постійний взаємозв'язок «освітнє середовище↔студент↔професійне середовище», підвищило якість формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства, надало можливість для працевлаштування студентів та їх кар'єри впродовж життя;

– навчально-методичний комплекс: навчальних програм і курсів; навчальних, навчально-методичних посібників (паперових та проєкційних); електронних ресурсів для *першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти*; освітньо-наукової програми підготовки для *третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти*, що забезпечив безперервність, цілісність навчання майбутніх фахівців з туризмознавства, якість сформованості їх готовності до професійної діяльності, сприяв вступу студентів до аспірантури.

Залучення фахівців з туризму України та зарубіжжя на всіх етапах навчання в якості учасників й експертів освітнього процесу посилило його ефективність і відповідність вимогам туристичного ринку.

Динамічне оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності забезпечив розроблений спеціалізований програмний продукт «Система оцінювання рівня готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до майбутньої професійної діяльності (TOUR TEST)».

Динаміка розвитку всіх компонентів готовності майбутніх фахівців з туризмознавства на етапах експерименту в експериментальних групах підтверджена за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (в ЕГ1 $F_{емп}=29,70$ більше $F_{крит}=3,09$; в ЕГ1 $F_{емп}=26,54$ більше $F_{крит}=3,07$). Різниця між результатами студентів контрольних і експериментальних груп на кінець формувального експерименту була значущою, оскільки $t_{емп}$ (10,83 і 7,79) були більші за критичні $t_{0,05}$ (2,001 і 1,992). Це свідчить про ефективність розробленої концептуальної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, доцільність усіх впроваджених заходів.

Матеріали дослідження, навчально-методичний комплекс упроваджено й використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти, що підвищує якість та ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в Україні. Пропозиції й рекомендації щодо оптимізації організації туристичної діяльності, практичні результати діяльності студентів (туристичні проєкти, маршрути, екскурсії) прийнято до використання в роботі туристичних підприємств.

Таким чином, розв'язання завдань дисертаційного дослідження зумовило

досягнення його мети – обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти, визначення організаційно-методичних умов їх впровадження.

Однак, проведене дослідження теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти не вичерпує всієї проблеми.

Подальшими перспективними напрямками дослідження вбачається поширення взаємозв'язку «освітнє середовище↔студент↔професійне середовище» завдяки залученню більшої кількості роботодавців з туризму, розквіту співробітництва з освітніми й туристичними закладами країни та зарубіжжя; дослідження міжнародної практики здобуття наукового ступеню PhD з туризму й розроблення шляхів запровадження такої практики у вітчизняний освітній процес закладів вищої освіти; практична реалізація в діяльність закладу вищої освіти розробленого спільно з творчою групою кафедри туризму проекту «Інноваційні технології викладання дисциплін професійного циклу підготовки фахівців сфери туризму і готельно-ресторанної справи», що забезпечить постійний розвиток якісної підготовки фахівців для туристичної індустрії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Безкоровайна Л. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. 370 с.

Основні наукові праці, опубліковані у фахових виданнях України:

2. Безкоровайна Л. В. Зміст професійної підготовки майбутніх менеджерів з туризму у вищих навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2010. Вип. 10. С. 42–45.

3. Безкоровайна Л. В. Особливості організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2011. Вип. 14. С. 12–14.

4. Безкоровайна Л. В., Клопов Р. В. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ : Едельвейс, 2014. Вип. 1. С. 86–91. *Index Copernicus*

5. Безкоровайна Л. В. Деякі аспекти змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2014. Вип. 3К (44). С. 72–76.

6. Безкоровайна Л. В., Літвінова-Головань О. П. Аналіз підготовки фахівців з дозвільної анімації в сучасних вищих навчальних закладах України.

Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Мелітополь, 2014. № 2 (13). С. 333–339.

7. Безкоровайна Л. В., Літвінова-Головань О. П. Актуальні проблеми підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до анімаційної діяльності. *Педагогічний процес: теорія і практика.* Київ : Едельвейс, 2015. № 1–2 (46–47). С. 80–83. *Index Copernicus*

8. Безкоровайна Л. В. Інтеграція в системі неперервної професійної освіти майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).* Київ, 2015. Вип. 3К1 (56). С. 52–54.

9. Безкоровайна Л. В. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у педагогічній теорії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя, 2015. Вип. № 40 (93). С. 51–55.

10. Безкоровайна Л. В. Дослідження сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах України. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки.* Запоріжжя, 2015. № 1 (24). С. 101–108.

11. Безкоровайна Л. В. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах України. *Педагогіка формування творчої особистості в у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя, 2015. № 43 (96). С. 484–488.

12. Безкоровайна Л. В., Стан О. С. Теоретичні аспекти вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Київ, 2016. Вип. 3К1 (70). С. 295–298.

13. Безкоровайна Л. В. Проектна діяльність в професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки.* Запоріжжя, 2016. № 2 (25). С. 7–12.

14. Безкоровайна Л. В. Вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* 2016. № 1 (11). С. 147–153. *Index Copernicus*

15. Безкоровайна Л. В., Клопов Р. В. До питання формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Педагогічний процес: теорія і практика.* Київ : Едельвейс, 2016. Вип. 4 (55). С. 25–30. *Index Copernicus*

16. Безкоровайна Л. В., Літвінова-Головань О. П. Особливості генези туризму як об'єкта наукового пізнання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* Суми, 2016. № 7 (61). С. 47–56. *Index Copernicus Master List, CEJSH, Cite Factor, Google Scholar*

17. Безкоровайна Л. В. Теоретические аспекты изучения профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмведению в высших учебных заведениях. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2016. № 2 (27). С. 73–79.

18. Безкоровайна Л. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства в Україні в умовах інтеграції у європейський освітній простір. *ScienceRise: Pedagogical Education*. Харків, 2017. № 3 (11). С. 4–7. DOI: 10.15587/2519-4984.2017.97242. *Index Copernicus*

19. Безкоровайна Л. В. Системна модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства та алгоритм її реалізації. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Київ : Едельвейс, 2017. № 1–2. С. 101–108. *Index Copernicus*

20. Безкоровайна Л. В. Професійна компетентність майбутніх фахівців з туризмознавства. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 52 (105). С. 43–50.

21. Безкоровайна Л. В. Концепція підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Освітологічний дискурс : електронне наукове фахове видання*. Київ, 2017. № 1–2. С. 67–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2017_1-2_8.

22. Безкоровайна Л. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства в європейських країнах. *Педагогічні науки*. Херсон : Херсонський державний університет. 2017. № 75. С. 84–88. *Index Copernicus*

23. Безкоровайна Л. В. Дослідження питань реалізації змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 53 (106). С. 444–451.

24. Безкоровайна Л. В. Розробка освітньо-інформаційного середовища у професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2017. № 7 (150). С. 25–30. *Index Copernicus*

25. Безкоровайна Л. В. Змістова складова організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Педагогічні науки*. Херсон : Херсонський державний університет. 2017. № 76. С. 50–55. *Index Copernicus*

26. Безкоровайна Л. В. Системна модель професійної підготовки майбутніх фахівців із туризмознавства та алгоритм її продуктивного застосування і прогнозованого розвитку у вищих навчальних закладах. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 30. С. 62–70. *Index Copernicus*

27. Безкоровайна Л. В. Реалізація змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2017. № 1 (28). С. 90–98.

Основні наукові праці, опубліковані в наукових виданнях, що реферуються міжнародними наукометричними базами:

28. Безкоровайна Л. В. Критерії ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*. Херсон, 2017. № 3 (43). С. 358–362. *Index Copernicus*

29. Безкоровайна Л. В. Логістика проектування освітньо-інформаційного середовища професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 280–284. *Index Copernicus*

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

30. Короленко К. В., Безкоровайна Л. В., Сущенко Л. П. Організація туристичної діяльності : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Козарі», 2011. 162 с.

31. Безкоровайна Л. В. Некоторые аспекты внедрения электронных средств обучения в процесс подготовки специалистов в области туризма в Запорожском национальном университете. *Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 15–16 жовт. 2013 р.). Запоріжжя : КПУ, 2013. С. 51–53.

32. Безкоровайна Л. В. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства. *Інформаційні технології в освіті та науці* : тези доповідей VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 23–24 квіт. 2015 р.). Мелітополь : «Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького», 2015. С. 21–25.

33. Літвінова-Головань О. П., Безкоровайна Л. В. Організація анімаційної діяльності : науково-практичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напрямів підготовки «Туризм», «Туризмознавство». Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 68 с.

34. Безкоровайна Л. В. Основи проектування туристичного продукту : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Туризмознавство (за видами)». Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 100 с.

35. Безкоровайна Л. В., Васильчук В. М. Маркетинг туризму : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Туризм». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. 77 с.

36. Безкоровайна Л. В., Васильчук В. М. Основи маркетингу : практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Туризм». Запорізький національний університет, 2017. 50 с.

37. Безкоровайна Л. В. Питання генези туризму в процесі дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Неперервна освіта нового сторіччя досягнення та перспективи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 19 квіт. 2016 р.). Запоріжжя : ЗОППО, 2016. URL: http://kompetfahivcja.blogspot.com/p/blog-page_63.html.

38. Безкоровайна Л. В., Клопов Р. В. Інформатизація професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку* : тези доповідей другої

Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 17–18 бер. 2016 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2016. С. 74–76.

39. Безкоровайна Л. В. Інноваційні шляхи інтеграції підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у європейський освітній простір. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запор. нац. тех. ун-ту (м. Запоріжжя, 30–31 бер. 2017 р.). Запоріжжя : Просвіта, 2017. Т. 1. С. 36–39.

40. Безкоровайна Л. В. Вивчення деяких питань теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Наукова думка сучасності і майбутнього* : матеріали X Всеукр. практ.-пізнавальної конф. (Полтава, 3–12 бер. 2017 р.). Полтава, 2017. URL: <http://naukam.triada-in.ua/index.php/konferentsiji/40-desyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/133-vivchennya-deyakikh-pitan-teoriji-i-praktiki-profesijnoji-pidgotovki-majbutnikh-fakhivtsiv-z-turizmoznavstva>.

41. Безкоровайна Л. В. Концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в умовах полікультурного та глобалізованого світу. *Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світу* : тези доповідей II Міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 236–241.

42. Безкоровайна Л. В. Особливості практико-орієнтованої складової професійної підготовки майбутніх фахівців туризмознавства. *Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи* : матеріали Всеукр. наук. Інтернет-конф. (м. Кривий Ріг, 27–28 квіт. 2017 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2017. С. 26–28.

43. Безкоровайна Л. В. Особливості логістики проектування освітньо-інформаційного середовища професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. *Неперервна освіта нового сторіччя досягнення та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 19 трав. 2017 р.). Запоріжжя : ЗОППО, 2017. URL: http://kompetfahivcja.blogspot.com/p/blog-page_63.html.

44. Безкоровайна Л. В. Деякі аспекти практико-орієнтованого компоненту професійної підготовки майбутніх фахівців туризмознавства. *Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12–13 трав. 2017 р.). Херсон : Гельветика, 2017. С. 73–76.

45. Безкоровайна Л. В. Самостійна та науково-дослідна робота у професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23–24 черв. 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 103–106.

Праці в інших виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертації:

46. Безкоровайна Л., Волобуєва І. Особливості організації самостійної роботи студентів спеціальності «туризм» у процесі вивчення фахових дисциплін.

Молода наука-2011 : матеріали наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, 12–14 квіт. 2011 р.). Запоріжжя : Просвіта, 2011. Т. 2. С. 228–231.

47. Безкоровайна Л. В. Дистанційні курси в системі професійної підготовки майбутніх спеціалістів туристическої галузі. *Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт*. Запоріжжя, 2012. № 3 (9). С. 7–12.

48. Завгородня С., Безкоровайна Л. Сучасний стан та перспективи розвитку історико-культурного туризму в місті Запоріжжя. *Молода наука-2012* : матеріали наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, 10–12 квіт. 2012 р.). Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. Т. 6. С. 124–126.

49. Подставкіна Ю., Безкоровайна Л. Розвиток туризму у Новомиколаївському районі. *Молода наука-2012* : матеріали наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, 10–12 квітня 2012 р.). Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. Т. 6. С. 150–151.

50. Більчук А., Безкоровайна Л. Особливості мотивації в туризмі. *Молода наука-2012* : матеріали наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, 10–12 квіт. 2012 р.). Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. Т. 6. С. 96–100.

51. Безкоровайна Л., Павелко О. Застосування маркетингових досліджень у туристичній діяльності. *Молода наука-2015* : матеріали наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, 7–9 квіт. 2015 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2015. Т. 4. С. 246–247.

52. Безкоровайна Л., Онищенко О. Туризм як об'єкт наукового дослідження. *Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 30 жовт. 2015 р.). Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2015. С. 21–25.

53. Безкоровайна Л. В., Стан О. С. До питання формування національної свідомості майбутніх фахівців з туризмознавства в контексті європейської інтеграції. *Національна самосвідомість та правова культура в умовах європейської інтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Суми, 17 лют. 2017 р.). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. С. 117–120.

54. Стан О. С., Безкоровайна Л. В. Сучасний стан та проблеми розвитку ділового туризму в Україні. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету (м. Запоріжжя, 30–31 бер. 2017 р.). Запоріжжя: «Просвіта», 2017. Т. 1. С. 360–362.

АНОТАЦІЯ

Безкоровайна Л. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2018.

Досліджено теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти України в сучасних умовах туристичної індустрії.

Обґрунтовано сутність готовності майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності, з'ясовано її структуру, що містить взаємопов'язані (мотиваційний, когнітивний, інформаційно-технологічний, діяльнісно-операційний, особистісно-творчий) компоненти, які відображають інтеграцію психологічної, теоретичної, інтелектуальної, процесуальної готовності особистості до діяльності. Визначено критерії сформованості готовності досліджуваних фахівців. Обґрунтовано концепцію та модель професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти.

Провідна ідея полягає в побудові моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що відповідає соціальним й освітнім вимогам, запитам ринку туристичних послуг, поліфункціональності туризму, індивідуальним потребам студентів, враховує безперервність і ступеневість навчання та передбачає: проектування й оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням вимог освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму із залученням роботодавців (керівників туристичних підприємств, фахівців, які працюють у вітчизняній туристичній сфері) до планування, розробки освітніх програм, навчальних планів, програм підготовки, навчальних та навчально-методичних матеріалів, дисциплін; доцільне поєднання різних форм і методів навчання – активних, професійно спрямованих, з моделюванням та проектуванням реальної професійної ситуації, із залученням вітчизняних і зарубіжних фахівців з туризму; посилення практико-орієнтованої складової шляхом «занурення» студентів у реальне професійне середовище, виконання різних професійних завдань, науково-дослідної та проектної роботи під час проходження стажування й практики в туристичних підприємствах України та за кордоном; побудови дієвої на постійній основі інформаційно-комунікаційної системи «освітній простір↔студент↔професійний простір» з налагодженою системою взаємозв'язків та інтерактивної взаємодії студентів, викладачів, освітніх і туристичних закладів України й зарубіжжя; проектної, освітньої, наукової та професійної інтеграції; скерування й організація освітньо-виховної роботи студентів за участю викладачів, фахівців з туризму, організацій, громад у проведенні позааудиторних заходів (тематичних, професійно спрямованих) різних

рівнів; створення комплексу умов для активізації, мотивації та безперервної науково-дослідної діяльності студентів шляхом розробки й оновлення нормативного забезпечення підготовки аспірантів, проектування та реалізації науково-дослідних і науково-практичних заходів. Удосконалено форми, методи, зміст навчального матеріалу для професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Уточнено понятійно-категоріальний апарат професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства в закладах вищої освіти («туризм», «туризмознавство», «фахівець з туризмознавства», «професійна компетентність фахівця з туризмознавства», «готовність майбутнього фахівця з туризмознавства до професійної діяльності»). Подальшого розвитку набули принципи професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у закладах вищої освіти; положення щодо проектування змісту навчання на основі ступеневості та безперервності з урахуванням вимог освіти, ринку праці, сталого розвитку туризму.

Ключові слова: організаційно-методичні умови, професійна підготовка, сталий розвиток туризму, фахівець з туризмознавства, модель підготовки, готовність майбутнього фахівця з туризмознавства.

АННОТАЦИЯ

Бескорвайная Л. В. Теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению в высших учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Запорожский национальный университет, Запорожье, 2018.

В работе исследованы теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению в высших учебных заведениях в условиях современной индустрии туризма. Разработана концепция профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению, обоснована сущность и структура готовности будущего специалиста по туризмоведению к профессиональной деятельности. Определены критерии эффективности исследуемой подготовки. Основная идея заключается в построении модели профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению, которая соответствует социальным и образовательным требованиям, запросам рынка туристических услуг, полифункциональности туризма, индивидуальным потребностям студентов, учитывает непрерывность и ступенчатость обучения. Разработана, экспериментально проверена концептуальная модель профессиональной подготовки, выявлен комплекс организационно-методических условий, которые обеспечили ее эффективность. Обоснована структура учебно-методического комплекса для первого

(бакалаврского) и второго (магистерского) уровней высшего образования. Уточнен понятийно-категориальный аппарат профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению в учреждениях высшего образования («туризм», «туризмоведение», «специалист по туризмоведению», «профессиональная компетентность специалиста по туризмоведению», «готовность будущего специалиста по туризмоведению к профессиональной деятельности»). Дальнейшее развитие получили принципы профессиональной подготовки будущих специалистов по туризмоведению; положения по проектированию содержания обучения на основе ступенчатости и непрерывности с учетом требований системы образования, рынка труда, развития туризма.

Ключевые слова: организационно-методические условия, профессиональная подготовка, модель подготовки, индустрия туризма, специалист по туризмоведению, готовность будущего специалиста по туризмоведению.

SUMMARY

Bezkorovaina L. V. Theoretical and methodological basis of the professional training of the future masters of tourism in higher educational institutions. – As manuscript.

Thesis for a doctoral degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2018.

The theoretical and methodological foundations of the professional training of the future masters of tourism in higher educational institutions of Ukraine are investigated. The essence of the readiness of the future masters of tourism to the professional activity is substantiated; its structure consisting of interrelated (motivational, cognitive, information-technological, activity-operational, personality-creative) components is clarified. The criteria of the readiness of the future masters are determined. The concept is justified; the conceptual model of the professional training of the future masters of tourism in higher educational institutions is designed. The main idea is to create the model of the training future masters of tourism for the professional activities that corresponds to the social and educational requirements, tourism market needs, the variety of tourism, the individual needs of students. The effectiveness of the organizational and methodical system, innovative pedagogical technologies and the educational and information environment, which ensured its implementation, has been experimentally confirmed. A set of the organizational and pedagogical conditions was determined and proved its effectiveness. The structure of the educational and methodical complex of continuing education for the first (bachelor's) and second (master's) educational levels is substantiated.

Materials of research, educational-methodical complex introduced and used in the educational process of higher educational institutions. Proposals and recommendations

for optimizing the organization of tourism, hotel business, and the practical results of students (tourist projects, routes, trips) accepted for use in tourism enterprises.

Key words: future masters of tourism, tourism industry, the organizational and methodical system, model of the training future masters of tourism, innovative pedagogical technologies.

БЕЗКОРОВАЙНА ЛАРИСА ВІКТОРІВНА

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Підписано до друку 01.02.2018.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 пр. Зам. № 16-18А.

Виготовлювач

Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінвей»
69035, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 145

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія 33, № 14 від 26.03.2004